

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT

Yutao Ma

KEHAOSADE NIMETUSTEGA SEOTUD VANASÕNAD
EESTI JA HIINA KEELES
Bakalaureusetöö

Juhendaja PhD Maarika Teral,
Haozhen Li

TARTU 2026

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen käesoleva lõputöö ise kirjutanud ning toonud korrektselt välja teiste autorite panuse. Töö on kirjutatud, lähtudes Tartu Ülikooli humanitaarteaduste ja kunstide valdkonna lõputööde nõuetest, ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega, sealhulgas on järgitud teaduseetika põhimõtteid.

Yutao Ma

Lühikokkuvõte

Käesolev uurimistöö on keskendunud kehaosade (*silm, pea, suu/keel, süda ja jalg*) kujutamisele eesti ja hiina vanasõnades. Uurimisprobleemina otsitakse vastust küsimusele, kas sarnased kehaosad sümboliseerivad erinevates kultuurides samu nähtusi ning kuidas erinevad kultuurilised kontekstid ja taustad varieerivad vanasõnade tähendusi. Töös on püstitatud hüpotees, et vaatamata geograafilisele kaugusele on võimalik leida sarnase tähendusega vanasõnu.

Uurimismeetodiks on võrdlev analüüs. Valimis on 52 vanasõna, mis on kogutud Eesti folkloristide andmebaasist (folklore.ee) ja „Hiina vanasõnade täielikust kogust“. Teoreetilises osas analüüsitakse vanasõnade olemust ja ajalugu, praktilises osas aga võrreldakse valitud näiteid, et välja selgitada nende vahelisi sarnasusi ja erinevusi.

Tulemus kinnitab, et kehaosade kasutamisel vanasõnades on sisulisi ja kujundlikke kokkulangevusi. Kõige rohkem sarnasusi tuli välja silmaga seotud vanasõnade rühmas. Samas näitas analüüs, et vanasõnade tähendused on tihedalt seotud rahvastele omaste mõttelaadidega, mistõttu võib näiteks sümbolsõna *süda* kanda erinevaid tähendusi, olgu need siis emotsioonid või mõistus.

Võtmesõnad: eesti keel, hiina keel, parömioloogia, vanasõna, silm, pea, suu, keel, süda, jalg

Sisukord

Sissejuhatus.....	6
1. Vanasõnade olemus	8
1.1. Vanasõnade päritolu.....	8
1.1.1. Eesti vanasõnad.....	9
1.1.2. Hiina vanasõnad.....	11
2. Valitud vanasõnade analüüs.....	13
2.1. Silmad	13
2.1.1. Hirmu ja materiaalse huvi mõju tajule.....	14
2.1.2. Enesekriitika puudumine ja teiste vigade märkamine	14
2.1.3. Ilu subjektiivne tajumine.....	15
2.1.4. Valvsus ja tähelepanelikkus	15
2.1.5. Inimese sisemaailma peegeldus	15
2.1.6. Vahetu kogemuse usaldusväärsus.....	16
2.2. Pea.....	17
2.2.1. Probleemide lahendus	17
2.2.2. Põhjus ja tagajärg	18
2.2.3. Segadus	18
2.2.4. Vanadus.....	18
2.2.5. Taipamine	19
2.3. Suu/keel.....	20
2.3.1. Ausus.....	20
2.3.2. Ettevaatus.....	21
2.3.3. Tegevus vs jutt	21
2.3.4. Enda eest seismine	22
2.3.5. Hoiatus	22

2.4. Süda.....	23
2.4.1. Hoiatus	23
2.4.2. Sisemaailm.....	24
2.4.3. Lapsed.....	24
2.4.4. Varanduse mõju	24
2.4.5. Tõde	25
2.5. Jalad	25
2.5.1. Töö	26
2.5.2. Elukogemus ja vastutus.....	27
2.5.3. Põhjus ja tagajärg	27
2.5.4. Jõud ja täpsus	27
2.5.5. Häda	28
Kokkuvõte.....	29
Lisa 1. Valimik eesti vanasõnu koos tähendusega. Tabelid 1–5.....	36
Lisa 2. Valimik hiina vanasõnu koos transkriptsiooni, tõlke ja tähendusega. Tabelid 6–10...39	

Sissejuhatus

Vanasõnadega tegelevad uurijad on välja toonud, et vanasõnad on lühikesed, tabavad ja õpetlikud ütlused, mis on kandunud põlvest põlve, talletades selliselt rahva elukogemust ja -tarkust. Vanasõnade uurimine annab võimaluse heita pilk rahva omakultuuri ja selle mõttemaailma. (Arvo Krikmann 1997: 8)

Käesoleva töö autor on valinud uurimisteemaks erinevate kehaosade esinemise ja nende kajastumise eesti ja hiina vanasõnades. Eesmärk on vaadelda ja uurida, kuidas eesti ja hiina vanasõnades avalduvad viis erinevat kehaosa, tuua välja sarnasused ja erinevused.

Valisin töö teema, kuna somaatilist sõnavara sisaldavaid eesti vanasõnu pole väga laialdaselt uuritud. Muid vanasõnu käsitlevaid uurimusi on siiski tehtud. Jekaterina Petuhhova kaitses 2017. aastal bakalaureusetöö eesti ja vene vanasõnade mõistmisest II kooliastme varase keelekümbeluse õpilastel. 2014. aastal Tallinna Ülikoolis kaitstud bakalaureusetöös on Liina Aja-Valuiskihh vaadelnud ka hiina ja eesti vanasõnu, käsitledes vanasõnu õnne ja õnnetuse kohta.

Vanasõnade uurijad nagu Nahid Djalili Marand, Sharareh Chavoshian & Mahbobeh Amini (2023: 32) on samuti juhtinud tähelepanu sellele, et kehaosi hõlmavaid vanasõnu on uuritud vähe.

Wolfgang Mieder osutab samas USA keeleteadlased arvukatele artiklitele, kus väidetakse, et viited kehale mängivad traditsioonilistes vanasõnades olulist rolli. (Mieder 2020: 4) Tänapäeva ühiskonnas on keha endiselt fookuses ning internetis on kerkinud esile palju kehakujuga seotud teemasid, nagu välimuse- ja kehapildiärevus, tervislik toitumine, fitness-blogijad jne. Keeleuurijad nimetavad seda ühiskonda imbinud nähtust lausa kehakummardamiseks. (Mieder 2020: 5) Vanasõnad, mida inimesed on kasutanud iidsetest aegadest peale, peegeldavad ka tänapäeva ühiskonna liikmete mõtteid ning väärtushinnanguid. (Mieder 2020: 4)

Raymond Gibbs (2006: 9) käsitleb kehastunud tunnetuse (*embodied cognition*) põhiprintsiipe, lükates ümber traditsioonilise käsitluse, kus mõtlemist nähti puhtalt sisemise, arutusliku ja kehatu protsessina. Autor väidab, et inimtunnetus, keel ja mõtlemine ei ole isoleeritud vaimsed toimingud, vaid need on lahutamatult põimunud meie kehalise eksistentsiga. Tunnetus tekib ja avaldub hetkel, mil keha astub aktiivsesse ja dünaamilisse interaktsiooni ümbritseva füüsilise ning kultuurilise maailmaga.

Kehaosad on sümbolid, mis esinevad kõikides kultuurides, ent nende kasutamine ja tähendused võivad kultuuriti erineda.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on võrrelda eesti ja hiina kehaosadega seotud vanasõnu ning selgitada välja, milliseid tähendusi ja sümboolseid seoseid erinevad kehaosad kahes kultuuris kannavad. Töö keskendub viiele kehaosale – *silm, pea, suu/keel, süda ja jalg* – ning uurib, kas nende kaudu väljenduvad kujundid ja semiootilised tähendused kattuvad või erinevad eesti ja hiina vanasõnades.

Autor otsib töös vastust järgmistele uurimisküsimustele.

- 1) Milliseid tähendusi ja sümboolseid seoseid kannavad kehaosad eesti ja hiina vanasõnades?
- 2) Millised sarnasused ilmnevad eesti ja hiina kehaosadega seotud vanasõnade vahel?

Käesolevas uurimistöös kasutatakse uurimisküsimustele vastuse leidmiseks võrdlevat meetodit, mille eesmärk on välja selgitada eesti ja hiina kehaosadega seotud vanasõnade sarnasused ja erinevused ning analüüsida, kuidas kultuuriline, usundiline ja ajalooline taust vanasõnades väljendub. Võrdleva analüüsi abil uuritakse, milliseid tähendusi ja kujundeid eri kehaosadega seostatakse ning kas kahe kultuuri vanasõnades esineb sarnase semiootilise väljaga väljendeid.

Uurimuse materjal koosneb kokku 52 kehaosadega seotud vanasõnast. Valim on koostatud eesti ja hiina vanasõnade andmebaaside põhjal (Eesti folkloristide andmebaas (folklore.ee) ja „Hiina vanasõnade täielik kogu“). Analüüsi kaasati viie kehaosa – *silm, pea, suu/keel, süda ja jalg* – kohta valitud vanasõnad. Silma puudutavate vanasõnade rühmas analüüsiti kuut näidet, kuna selles kategoorias ilmnis kahe kultuuri vahel kõige rohkem sisulisi ja kujundlikke kokkulangevusi.

Uurimismeetodi teoreetiliseks lähtekohaks on arusaam, et vanasõnade semantiline võrdlemine võib olla keeruline („Eesti vanasõnad“ 1980: 63). Sellest hoolimata lähtub töö autor seisukohast, et vanasõnade tähenduslikke sarnasusi ja erinevusi on võimalik kirjeldada kultuuriliste teadmiste ning kontekstipõhise analüüsi abil.

Uurimistöök koosneb kahest osast. Teoreetilises osas antakse ülevaade vanasõnade olemusest ja nende olulisusest eesti ja hiina kultuuris. Töö praktilises osas keskendutakse valitud vanasõnade võrdlevale analüüsile.

1. Vanasõnade olemus

1.1. Vanasõnade päritolu

Sõnaveeb (2026) määratleb vanasõna kui lühikese rahvapärase õpetliku sisuga ja lõpetatud lause kujulist ütlust. Neal Norrick on vanasõna defineerinud kui traditsioonilist ja kujundlikku väljendust, mis võib esineda tervikliku lausena (Norrick 2014: 8). Vanasõnu käsitatakse suulise rahvaluule osana, mis vahendab rahva kollektiivset kogemust ja elutarkust ning kandub põlvest põlve edasi (Krikmann 1997). Wolfgang Miedler (2008: 11) on kirjeldanud vanasõnu kui „rahva seas levinud ilmsete tõdede kokkuvõtlikke traditsioonilisi väljendusi“.

Ühelt poolt on vanasõnad keelised nähtused, teisalt aga loogilised üksused, mille kaudu antakse edasi hinnanguid, järeldusi ja kogemusi. Lisaks võib vanasõnu pidada kindla vormiga kunstilisteks lühivormideks, mis kajastavad tegelikel sündmustel põhinevaid teadmisi ja kogemusi. (Permyakov 1979) Kultuuritekstidena on neil märkimisväärne semantiline potentsiaal (Grotjahn, Grzybek 2000). Vanasõna ülesandeks on olukorra üldistamine, sellele hinnangu andmine või tegevusjuhise pakkumine (Taylor 1931: 7). Igapäevases suhtluses täidavad vanasõnad sarnaseid funktsioone teiste lausungitega: nendega kinnitatakse ja toetatakse arvamusi, tehakse ennustusi ning väljendatakse kahtlusi ja etteheiteid.

Vanasõnade päritolu ulatub iidsetesse aegadesse. Lääne kultuuriruumis seostatakse varasemaid vanasõnalisi tarkuseteri juba Aristotelese ja Sophoklese loominguga. Näiteks Aristotelesele omistatakse ütlus *Õnn sõltub meist endist* ning Sophoklesele mõte, et juhus ei aita neid, kes iseennast ei aita. Samas märgib Jaan Kaplinski, et kuigi kreeka ja eriti rooma rahvalauludest teatakse vähe, on Hiina varasest rahvapärimusest säilinud märksa rohkem teadmisi (1997: 1214).

Märkimisväärne osa lääne kultuuriruumi vanasõnadest pärineb muuhulgas piiblitekstidest. Piiblis leiduvaid väljendeid on aja jooksul kinnistunud rahvapärasesse kasutusse vanasõnade või kõnekäändudena. Näiteks Matteuse evangeeliumi mõte *Ükski prohvet pole kuulus omal maal* (Mt 13:57) või Psalmidest tuntud väljend *Silmad on, aga ei näe; kõrvad on, aga ei kuule* (Ps 115:5–6) on leidnud laialdast kasutust ka iseseisvate vanasõnaliste ütlustena. (Toomas Paul: 2010)

Vanasõnade tähtsust Euroopa kultuuris illustreerib ka Pieter Bruegel vanema 1559. aastal valminud maal „Madalmaade vanasõnad“. Teos kujutab enam kui sadat hollandi vanasõna ja idioomi, visualiseerides neid sõna-sõnalt, näidates vanasõnade sügavat juurdumist kultuurimällu ja igapäevasesse mõtteviisi.

Nii nagu lääne kultuur, on ka hiina kultuur välja kujunenud paljude põlvkondade vältel. Oma pika ajaloo jooksul on hiina rahvas loonud rikkaliku rahvaluule- ja folklooripärandi. Jaan Kaplinski märgib artiklis „Vanu hiina laule“, et kreeka ja eriti rooma rahvalauludest teatakse üsna vähe, samas kui hiina rahvalaulude kohta on säilinud märkimisväärselt rohkem teadmisi (Kaplinski 1997: 1214).

Hiina kultuuris on rahvaluulesse suhtunud suure huvi ja lugupidamisega. Selle näiteks võib tuua Hani dünastia aegse (206 eKr – 220 pKr) ametkonna Yuefu loomise, mida võib tänapäevases tähenduses võrrelda ministriumiga. Yuefu ülesandeks oli koguda rahvalaule ning tutvustada neid valitsejatele, et paremini mõista rahva eluolu, meeolusid ja tundeid (Kaplinski 1997: 1215).

Hiina rahvapärimus on jätnud jälje ka Eesti kultuuriruumi, sest eesti rahvaluule käsikirjalistesse kogudesse jõudsid trükiste vahendusel ka hiina vanasõnade tõlked (Eesti vanasõnad 1980: 43).

Vanasõnad on sama vanad kui inimkond ise ja nende otsesed autorid teadmata. Vanasõnade areng on tihedalt seotud kultuuri ja folklooriga, seda nii läänemaades kui idamaades. Erinevad rahvad laenavad teineteiselt vanasõnu, kohandavad neid oma kultuurile, inimesed võtavad need aegamööda omaks ja hakkavad kasutama laenatud vanasõnu kui nüüd juba enda rahvale kuuluvaid.

1.1.1. Eesti vanasõnad

Krikmann on võtnud „Sissevaates folkloori lühivormidesse I“ (1997: 8) vanasõnade definitsioonid lühidalt kokku nii – vanasõna on

- 1) traditsiooniline (st esindab folkloori);
- 2) lühike (st esindab lühižanri);
- 3) didaktilise funktsiooniga;
- 4) poeetilise vormiga. (folklore.ee)

Siinkohal on traditsioonilise määratluse all silmas peetud folkloori ehk suulist rahvaluulet või -pärimust, mida on põlvest põlve edasi kantud. Vanasõnad on liigitatud lühivormiks, ehk nende pikkus on lühike, ja reeglina koosnevad nad ühest lausest, nt *Mesi suus, sapp südames*. Krikmann on sedastanud, et kõige sagedamini koosneb eesti vanasõnade tekst 6 sõnast, jäädes enamasti 4 kuni 8 sõna vahele (Krikmann 1997: 9) Samas on Krikmann leidnud ka Eesti pikima vanasõna, mis koosneb 55 sõnast ja mis pärineb Saaremaalt. (1997: 9)

Didaktiline suundumus näitab seda, et vanasõna on õpetliku või hoiatava sisuga, nt *Suur tükk ajab suu lõhki*. Didaktiline funktsioon on siinpuhul ennetav, ehk kutsub üles ettevaatlikkusele.

Krikmann (1999) on esitanud vanasõnade kohta süntaktilis-modaalse liigituse, et rühmitada vanasõnu järgmiselt.

1. Mittevõrduslikud lihtlauseid – *Käbi ei kuku kännust kaugemale*.

Kõige tavalisemad, ühe öeldisega laused, mis väljendavad tõde ilma võrdluste või keeruliste lausekonstruktsioonideta.

2. Mittevõrduslikud koondlauseid – *Sügisel on suve silmad, aga talve hambad*.

Lauseid, mis sisaldavad mitut samasugust lauseliiget (mitu alust, sihitist või öeldistäidet), mis sageli on seotud rinnastava sidesõnaga (aga, ja, vaid).

3. Võrdused ja võrdlused – *Silm on kuningas*.

Vanasõnad, mis samastavad kaks nähtust (A on B) või kasutavad võrdlust (A on nagu B).

4. Võrratused – *Parem suutäis soolast kui maotäis mageda*.

Konstruktsioonid, mis seavad ühe nähtuse teisest kõrgemale või paremaks. Väga tüüpiline on struktuur „Parm ... kui ...“

5. Sümmeetrilised implikatiivstruktuurid – *Vaga vesi, sügav põhi*.

„Kui ... siis“ tüüpi seosed (implikatsioonid), kus pooled on sageli rütmiliselt või sõnaliselt tasakaalus ehk sümmeetrias. Vanasõna *Vaga vesi, sügav põhi* mõte on: kui vesi on vaga siis põhi on sügav.

6. Parallelistlikud ülemastmega tekstid – *Varas jätab varna seina, tuli ei jäta sedagi*.

Vanasõnad, mis koosnevad kahest või enamast osas, mis kulgevad kõrvuti ehk paralleelselt, kuid vanasõna teine pool astub sammu edasi võimendades ja suurendades esimest osa. Näitevanasõna puhul on *tuli* kõrgemale kui *varas* ehk *tuli* teeb puhtama töö kui *varas*. *Tuli* hävitab kõik.

7. Imperatiive sisaldavad tekstid – *Tõnisepäevast pidi pool loomatoitu alles olema*.

Vanasõnad, mis jagavad käske, keelde, hoiatusi ja juhiseid, kuidas peab käituma, olema või tegema. Näitevanasõna puhul väljendab *pidi* kohustust/reeglit.

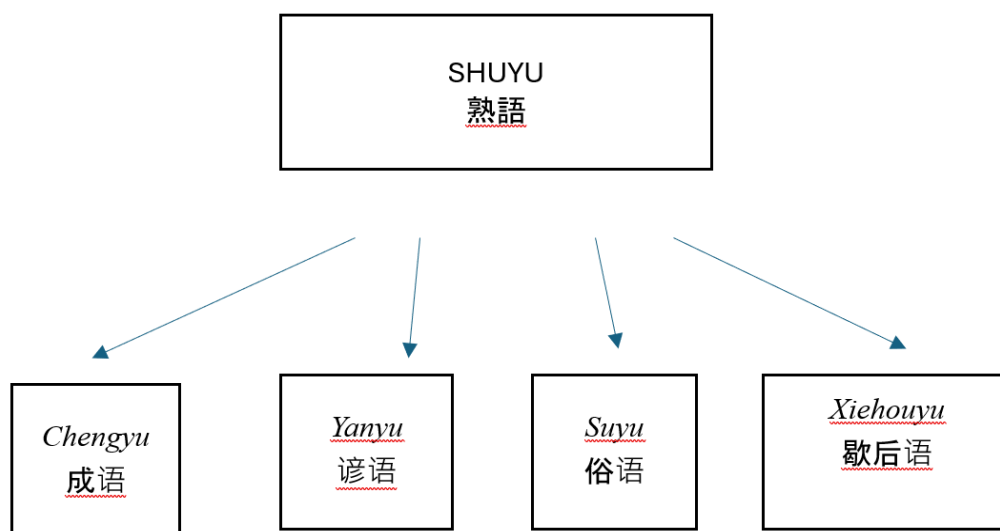
8. Retoorilised küsimused – *Kes koera saba kergitab, kui ta ise*.

Küsimuse vormis esitatud väited, millele ei oodata vastust, sest vastus on iseenesestmõistetav.

1.1.2. Hiina vanasõnad

Wen Ruizheng (2004), kes on koostanud „Hiina vanasõnade täieliku kogu“ väidab, et vanasõnu, allegoorilisi ütlusi ja idioome nimetatakse ühiselt kõnekeelsuseks. Vanasõnad on lühikesed, nipsisõnalised väljendid, kergesti mõistetavad laused, riimvärsis kõneldavas vormis. Hiina vanasõnadele on omane see, et rõhk on tavaliselt lause teisel poolel, kusjuures esimene pool on sissejuhatus.

Hiina vanasõnad ei moodusta ühte kindlat rühma, vaid jagunevad neljaks rühmaks, mida nimetatakse *shuyu*'ks (熟語). Tuntud ka kui *sõnavara*. Need on keeles fikseeritud fraasid või laused. Nende struktuuri ei saa kasutamisel üldiselt suvaliselt muuta ja nende tähendust tuleb mõista tervikuna. Nad sisaldavad idioome, vanasõnu, maksime, kõnekeelseid väljendeid ja allegoorilisi ütlusi (Xia. Chen. 2009: 2095).

Joonis 1. Hiina vanasõnade jagunemine

1. *Chengyu* (成语) – kinnistunud väljendid

Kõige tuntum ja väärkam liik. Tavaliselt koosneb see täpselt neljast märgist. Pärinevad ajaloolisest klassikalisest kirjandusest või filosoofide (nt Konfutsius) teostest. Nende sisuks on sageli kindel kujundlik väljend; mõnda neist saab mõista sõna-sõnalt, näiteks *Wàn zǐ qiān hóng* (万紫千红) ehk kirev värvide mäng; või *Chéng fēng pò làng* (乘风破浪) ehk *Sõita tuules ja murda laineid*. Osad *chengyu*'d nõuavad päritolu tundmist, näiteks *Huàn dé huàn shī* (患得患失) ehk *Pidev muretsemine võidu ja kaotuse pärast*, „Analektidest“ (Lunyu, Yang Huo) või *Shǒu zhū dài tù* (守株待兔) ehk *Ootama kannu juures, kuni jänes end vastu kändu surnuks jookseb*, „Hanfeizi Wu Chun“ (Xia. Chen. 2009: 0285).

2. *Yanyu* (谚语) – rahvavanasõnad

Need on kõige lähedasemad sellele, mida lääne traditsioonis mõistetakse „vanasõna“ all.

Tegemist on pikemate lausetega kui *chengyu*'d, sageli on need täislaused. Reeglina viitavad need rahvatarkusele, elukogemusele ja igapäeva elule. *Yanyu*'d on didaktilise loomuga, samuti jagavad moraaliõpetusi. Näiteks *Rén duō lì qí tuī shān dǎo, zhòng rén shí chái huǒ yàn gāo* (人多力齐推山倒, 众人拾柴火焰高) ehk *Kui on palju inimesi ja jõud on ühendatud, lükatakse ka mägi ümber; kui rahvas kogub hagu, tõusevad leegid kõrgele* (Xia. Chen. 2009: 2647).

3. *Xiehouyu* (歇后语) – kaheosalised mõistatus-vanasõnad

Kaheosalised vaimukad väljaütlemised, kus esimene pool esitab võrdluse või olukorra, teine pool (mida sageli välja ei öelda) annab selgituse. Nende kasutamisel võib järgmise osa välja jätta, kasutades eelmises osas väljendatud tähendust, näiteks öeldes *Wéiqí pán lǐ xià xiàngqí, bùduì lù shù* (围棋盘里下象棋, 不对路数) ehk *See on nagu malet mängida kabe laual – Asjad ei klapi numbritele*. Samas võib eelneva ja järgmise osa esitada kõrvuti, näiteks *Zhī ma kāi huā – jié jié gāo* (芝麻开花 节节高) ehk *Seesamitaim õitseb – iga taimelüli kasvab üha kõrgemale ja kõrgemale* (Xia. Chen. 2009: 2526).

4. *Suyu* (俗语) – kõnekäänud

Suyu on rahvapärase stiili ja laialt levinud keelevormiga, mida inimesed laialdaselt naudivad, ning mis on jäädvustatud paljudes Qini-eelsetes dokumentides. Sel ajal nimetati neid aga sageli lihtsalt *Yu*. Erinevalt akadeemilisest *chengyu*'st on need mitteametlikud, pikantsed ja sageli piirkondliku olemusega. Mõiste *suyu* ilmub esmakordselt Sima Qiani kirjutatud „Suure ajaloolase ülestähendustesse“ ja Liu Xiangi „Shuo Yuanis“. *Suyu*'d hõlmavad laia teemaderingi, on elava mõttelaadi, humoorika stiili ja kokkuvõtliku vormiga. Läbi aegade edasi antud *suyu*'d pakuvad hiinlastele rikkalikku ja elavat keelelist materjali. Tänapäeva inimesed, eriti näitekirjanikud ja romaanikirjanikud, ammutavad neist ideid oma keele ja kirjaviisi rikastamiseks (Wen. 2004: 1). Näiteks *Bù gān jǐ shì xiū kāi kǒu* (不干己事休开口) ehk *Oma asju ajades hoia suu kinni*.

2. Valitud vanasõnade analüüs

Eesti vanasõnad on käesolevas töös leitud Eesti folkloristide vanasõnade andmebaasist, mis sisaldab ligikaudu kolmteist tuhat vanasõna. Vanasõnu saab otsida märksõnade järgi ja järjestada need tüübinumbri või populaarsuse järgi.

Mõningaid raskusi Eesti vanasõnadest aru saamisel esines seetõttu, et mõned neist on Eesti erinevates murretes.

Lisades olevates tabelites on välja toodud Eestis (tabelid 1–5) ja Hiinas (tabelid 6–10) levinud vanasõnad, mida on võimalik käesolevas töös võrrelda ja analüüsida.

Otsitavateks märksõnadeks olid, *silma, pea, suu/keel, süda ja jalad*.

Hiina vanasõnad on välja valitud „Hiina vanasõnade täielikust kogust“. Peale „Hiina vanasõnade täieliku kogu“ läbi töötamist, on valitud välja vanasõnad, mis käsitlevad erinevaid kehaosi, ning mille tähendus on vähemalt nii palju sarnane eesti vanasõnadega, et nad sobivad võrdlevaks analüüsiks.

Järgnevalt käsitletakse kogumisse valitud kehaosi ühekaupa.

2.1. Silmad

Silm on paaris nägemiselund, mis tajub värve, valgust, liikumist. Samas ei ole *silma* mitte ainult nägemisorgan vaid üldtuntud märk, mis sümboliseerib näiteks ka tõde, ilu või hinge.

Allolevas tabelis nr 11 on välja toodud vanasõnade andmebaasidest leitud vanasõnad.

Tabel 11. *Silmad*

TEMAATIKA	EESTI	HIINA
Hirmu ja materiaalse huvi mõju tajule	<i>Hirmul on suured silmad</i>	<i>Kui raha ei näe, siis silmad ei ole avatud</i>
Enesekriitika puudumine ja teiste vigade märkamine	<i>Teise silmas näed pindu, oma silmas ei näe palki</i>	<i>Kui tahad maailmas rahu, pead välja tõmbama naela enda silmast</i>
Ilu subjektiivne tajumine	<i>Ilu on vaataja silmades</i>	<i>Armunu silmis on ka tavaline inimene kaunis Xishi</i>
Valvsus ja tähelepanelikkus	<i>Silmad olgu ikka ees ja taga</i>	<i>Kui vaenlased kohtuvad, on nende pilgud eriti teravad</i>

Inimese sisemaailma peegeldus	<i>Silmad on hinge peegel</i>	<i>Silmad on hinge aknad</i>
Vahetu kogemuse usaldusväärsus	<i>Oma silm on kuningas</i>	<i>Sada korda kuulda ei ole nii hea kui üks kord näha</i>

2.1.1. Hirmu ja materiaalse huvi mõju tajule

Eesti: *Hirmul on suured silmad.*

Hiina: *Kui raha ei näe, siis silmad ei ole avatud.*

Nii eesti kui hiina vanasõnas kasutatakse *silmade* suurenemise kujundit, kuid vanasõnade tähendus erineb. Eesti vanasõna viitab hirmust ehk negatiivsest emotsioonist põhjustatud *silmade* suurenemisele. Hirm paneb ohtu või kriisi nägema suuremana kui ta tegelikult on.

Hiina vanasõna viitab sellele, et inimese *silmad* lähevad suureks, kui ta näeb reaalselt kasu. Kultuuridevaheline erinevus seisneb selles, milliseid sisemisi tegureid esile tõstetakse: eesti vanasõna keskendub universaalsele emotsionaalsele reaktsioonile, mida iga inimene kogeb, hiina vanasõna aga indiviidi huvidele ja võimalikule omakasule.

2.1.2. Enesekriitika puudumine ja teiste vigade märkamine

Eesti: *Teise silmas näed pindu, oma silmas ei näe palki.*

Hiina: *Kui tahad maailmas rahu, pead välja tõmbama naela enda silmast.*

Eesti vanasõna viitab inimeste vigadele või puudustele, mida tajutakse erinevalt. Enda vigu ei märgata, teiste vead hakkavad kohe *silma*. Eesti vanasõna kuulub rühma, mis puudutab hinnanguid iseendale ja teistele, viidates sellele, et vaatenurk ei pruugi olla adekvaatne. Tegemist on hoiatusega silmakirjalikkuse eest.

Hiina vanasõna järgi tuleb rahu ja stabiilsuse saavutamiseks kõrvaldada see, keda kõige rohkem põlatakse või vihatakse. See tähendab, et üldise heaolu ja stabiilsuse nimel tuleb otsustavalt hävitada kõige kriitilisem takistus või ohtlikem vastane. Seda väljendit kasutatakse sageli kirjeldamiseks kindlat otsustavust juurida kurjus täielikult välja, et hoida ära tulevasi probleeme. Vanasõna on suunatud tegevusele ja lahendusele. Samuti kirjeldab see idamaadele omast mõtet, et maailma tuleb parandada iseendast ja et seesmine rahu saabub alles siis, kui takistused on kõrvaldatud või ületatud.

Seega, kui eesti vanasõna toob esile inimese kalduvuse hinnata teisi rangemalt kui iseennast, siis hiina vanasõna pakub sellele olukorrale lahenduse: tõelise tasakaalu saavutamiseks tuleb esmalt tegeleda iseenda puudustega. Mõlemas vanasõnas väljendub küll kriitiline hoiak

inimkäitumise suhtes, kuid nende funktsioon erineb – eesti vanasõna on eeskätt paljastav ja hoiatav, hiina vanasõna aga suunav ja õpetlik.

2.1.3. Ilu subjektiivne tajumine

Eesti: *Ilu on vaataja silmades.*

Hiina: *Armunu silmis on ka tavaline inimene kaunis Xishi.*

Eesti vanasõna viitab *silmade* motiivi kaudu sellele, et ilu tajumine on seotud emotsioonide ja mõttemaailmaga. See on üldistav ja laia tähendusväljaga ega määratle, kes on vaataja või mis on ilu, olles seega filosoofiline tõdemus ilu suhtelisuse kohta.

Hiina vanasõnas on *silmad* koht, kus emotsioon (armastus) moodustab reaalsust moonutava filtri, mis suudab vigu peita ja takistab tegelikkuse neutraalset hindamist. See on eesti vanasõnast konkreetsem ja viitab Hiina ajaloo, kus Xishi on üks neljast naiselikku ilu sümboliseerivast kaunitarist. Hiina vanasõna esimene pool loob situatsiooni (armunu vaatepunktist) ja teine pool selgitab seda.

2.1.4. Valvsus ja tähelepanelikkus

Eesti: *Silmad olgu ikka ees ja taga.*

Hiina: *Kui vaenlased kohtuvad, on nende pilgud eriti teravad.*

Eesti vanasõnas sümboliseerivad *silmad* täielikku valvelolekut, olles metafoor tähelepanelikkusele – oht võib tulla igast suunast. See kuulub rühma, mis manitseb olema ettevaatlik, peegeldades rasketest oludest tingitud hoiakut, et maailm on vaenulik.

Hiina vanasõnas tähistavad *silmad* (terav pilk) tähelepanu suurenemist vaenulikkuse tõttu, mis kirjeldab psühholoogilist reaktsiooni, mille puhul muutuvad meeled vaenlast kohates eriti erksaks. Ütluse keskmes on inimsuhted ja sotsiaalne pinge.

Eesti vanasõna kutsub olema valvas ja konflikti ennetama, samas hiina vanasõna kirjeldab instinktiivset reaktsiooni vaenulikule olukorrale.

2.1.5. Inimese sisemaailma peegeldus

Eesti: *Silmad on hinge peegel.*

Hiina: *Silmad on hinge aknad.*

Eesti vanasõna kujutab keha ja sisemaailma kokkupuutepunkti, sidudes *silmad* tihedalt inimese emotsioonide ja mõtetega. Siinkohal *silmad* sümboliseerivad inimhinge, tema emotsioone ja positiivseid isikuomadusi. Eesti vanasõna kasutab metafoorina peeglit, mis viitab refleksioonile – nii peegel kui ka *silmad* peegeldavad vaatlejale pilti teisest inimesest.

Hiina vanasõna kujutab samuti keha ja sisemaailma kokkupuutepunkti, kuid kasutab metafoorina akent kui avaust suletud ruumi ehk hinge sisse. Kui peegel keskendub sellele, kuidas siseilm *silmades* avaldub, siis aken rõhutab võimalust *silmade* kaudu inimese sisemusse vaadata. Oma olemuselt on mõlemad ütlused tõdemused inimeste analüüsimiseks ja hindamiseks.

2.1.6. Vahetu kogemuse usaldusväärsus

Eesti: *Oma silm on kuningas.*

Hiina: *Sada korda kuulda ei ole nii hea kui üks kord näha.*

Eesti vanasõna kasutab *silma* staatuse metafoorina, andes sellele kõrgeima autoriteedi – ise nägemine on vaieldamatu tõde. See peegeldab talupojatarkust, et millegi ise läbi kogemine on kõige usaldusväärsem.

Hiina vanasõna puhul on *silm* samuti vaatlusvahendina tähtsaim. Hüperboolina vastandatakse arvud – sada ja üks, – mis rõhutab, et isegi suur teabehulk pole niivõrd väärtuslik kui vaid üks vahetu vaatlus. Hiina vanasõna peegeldab samuti praktilist elukogemust, kuid kasutades arvulist kontrasti.

Kuigi nii hiina vanasõna kui ka eesti vanasõna järelalus on sama, on eesti vanasõna autoritaarne metafoor, hiina vanasõna aga loogiline ja võrdlev.

Kokkuvõte

Võrdlev analüüs näitab, et nii eesti kui hiina vanasõnades kasutatakse *silmade* kujundit sarnaste abstraktsete nähtuste väljendamiseks, kuid rõhuasetused erinevad kultuuriti. Mõlemas kultuuris on *silm* oluline sümbol, mille kaudu kirjeldatakse inimese siseilma, näiteks motiiv *võõrkeha silmas* inimese vigadest rääkimisel või vahetu vaatluse ja ise nägemise väärtustamine kõige kindlama infoallikana.

Eesti vanasõnad on aga moraliseerivamad ja kriitilisemad, hoiatava sisuga, näiteks *Pind teise silmas*, samas kui hiina vanasõnad on rohkem suunatud tegevusele ja enesetäiendamisele, näiteks *Enda silmast naela eemaldamine rahu saavutamiseks*. Eesti vanasõnad on sageli ratsionaalsed selgitused või loodusega seotud üldistused, näiteks *Merel silmad, metsal kõrvad*. Hiina vanasõnad sisaldavad rohkem poeetilisi allegooriaid ja viiteid ajaloolistele kangelastele või mütoloogiale, näiteks kaunitar Xish.

Mõlemad kultuurid on valinud *silma* sümboliseerimaks täpselt samu inimkogemuse tahke: tõde, ilu suhtelisust, sisemisi vigu ja valvsust. Seega on motiivi valik ja selle taga peituv algne

loogika peaaegu identne. Erinevused tulevad sisse alles selles, kuidas seda loogikat ühiskonnas rakendatakse – kas moraliseeriva hoiatuse (Eesti) või filosoofilise eneseabi juhisenä (Hiina).

2.2. Pea

Pea on inimese juhtimiskeskus. Bioloogiliselt on *pea* see koht, kus asub aju ja mis töötleb teavet. *Peas* asuvad kõik olulised meeletajud nagu kuulmine, nägemine, haistmine ja maitsmine. Vaimses mõttes on *pea* teadvuse ja „mina“ elukoht.

Allolevas tabelis nr 12 on välja toodud vanasõnade andmebaasidest leitud vanasõnad.

Tabel 12. *Pea*

TEMAATIKA	EESTI	HIINA
Probleemide lahendus	<i>Hakka peast kinni, siis jõuad sabani</i>	<i>Pööra pead ja kallas ongi seal</i>
Põhjus ja tagajärg	<i>Kuidas pea, nõnda kübar</i>	<i>Ebaõiglusel on pea, võlal on peremees</i>
Segadus	<i>Kassi pea, koera mõte</i>	<i>Haarama juustest ja habemest korruga ühe peoga</i>
Vanadus	<i>Hall pea on vanaduse kroon</i>	<i>Valge peani üheskoos vananeda</i>
Taipamine	<i>Halb pea, head jalad</i>	<i>Hoop kepiga otse pähe ja vali karje</i>

2.2.1. Probleemide lahendus

Eesti: *Hakka peast kinni, siis jõuad sabani.*

Hiina: *Pööra pead ja kallas ongi seal.*

Eesti vanasõna kasutab looma *pead*, et esile tuua vanasõna mõte. *Peast* alustades ehk algusest, jõuad sabani ehk lõpuni. Tegemist on pragmaatilise ja looduslähedase vanasõnaga. Loomapea sümboliseerib tööalgust, loom sümboliseerib tööd ennast, saba viitab töö lõpetamisele. Vanasõna liigitub põhjus-tagajärg struktuuri. Eesti vanasõna on nõuandev – käsklus, tingimus-tulemus. Suunatud probleemide lahendamisele ja tööprotsessile.

Hiina vanasõna on budistlik nõuanne, et *pead* pöörates saab näha kallast. Kallas sümboliseerib uut elu ja pääsemist, mis saavutatakse *pea* pööramise ehk meeleparanduse ja õigete mõtetega. *Pea* sümboliseerib inimest ennast. Kuigi merest juttu pole, siis on mõistetav, et inimene vaatab merelt kallast. Meri sümboliseerib siin elu ja hukatust, ning inimene on selles

vanasõnas merehädaline. Hiina vanasõna annab eksistentsiaalset nõuannet, et kõik halb on muudetav vaatenurga muutmisega.

2.2.2. Põhjus ja tagajärg

Eesti: *Kuidas pea, nõnda kübar.*

Hiina: *Ebaõiglusel on pea, võlal on peremees.*

Eesti vanasõna viitab sisule ja välimusele, rõhutades et väline peegeldab sisu. Siin sümboliseerib *pea* inimese mõistust või iseloomu, kübar sümboliseerib tegevusi ja tulemusi. Vanasõna toob välja selle, et probleemid tulevad ülevalt alla, et ei saa eeldada, et tulemus on hea kui tegija on hooletu. Vanasõna kirjeldab hetkeseisu, on tõdemuslik elutarkus. Hiina vanasõna omab ajaloolist tausta, kus õigus ja au on olnud elu ja surma märk. Viitab hiina kultuurile olulisele põhjus-tagajärg põhimõttele. *Pea* sümboliseerib ebaõiglust ehk kust probleemid alguse saavad, ning võlg sümboliseerib moraalselt tasakaalu. Põhirõhk on süül ja kohustusel.

2.2.3. Segadus

Eesti: *Kassi pea, koera mõte.*

Hiina: *Haarama juustest ja habemest korraga ühe peoga.*

Eesti vanasõna viitab sisemisele kaosele. Taas on tegemist loomadega, kus kirjeldatakse kassi ja koera omavahelist läbi saamist, tegemist on vastanditega. Kasutatakse kahe vastandliku looma sümbolit. Viitab olukorrale, kus välisilme ehk koer ja mõtted ehk kass on vastandlikud. Ühe looma *peas* on teistliiki looma mõtted. Reeglina kirjeldatakse siinpuhul inimest, kes ei jää oma plaanide juurde kindlaks ja on hüpliku meelega.

Hiina vanasõna viitab süstemaatilisele segadusel ja suutmatusele prioriteete paika panna. Kirjeldab inimest, kes üritab lahendada erinevaid probleeme samal ajal, ja ei suuda otsustada, mis on hetkel oluline. Sümboolselt tähendavad juuksed ja habe karvu, mis kasvavad *peas*. Nad on erineva tekstuuriga, erinevas kohas (üleval-all), neid tuleb erinevalt hoolitseda. Nende koos kokku krahmamine sümboliseerib ebaefektiivsust. Kasutatakse töötamise stiili kohta kui inimesel pole analüüsivõimet ja süsteemsust.

2.2.4. Vanadus

Eesti: *Hall pea on vanaduse kroon.*

Hiina: *Valge peani üheskoos vananeda.*

Eesti vanasõna viitab vananemise väärrikusele, elukogemusele ja pikale eale. Hall *pea* sümboliseerib, et inimene on läbi käinud pika elutee. Kroon sümboliseerib austust ja väärrikust, aga ka kuningale, kes kannab krooni uhkusega. Vanasõna kasutatakse vanade inimeste tunnustamiseks ja vihjatakse, et noored peavad lugupidamisega vanadusse suhtuma. Vanasõna on minevikku vaatav.

Nii nagu eesti vanasõna, nii ka hiina vanasõna viitab sellele, et vanadest inimestest tuleb lugu pidada. Hiina kultuuris on eakad inimesed ühiskonna kõige asutatum osa. See tuleneb tuhandete aastate pikkuse traditsiooniga konfutsianismlikust mõttelaadist, mis rõhutab hierarhiat. Vanad inimesed sümboliseerivad tarkust ja autoriteeti. Hiina vanasõna viitab pikaajasele kooselamisele, truudusele ja teineteisele pühendumisele. See ei viita vananemisele kui protsessile, vaid kahe inimese vahelistele suhetele. Valge *pea* sümboliseerib pikka iga ja peatset elu lõppemist. Hiinas kasutatakse seda vanasõna pulmades.

2.2.5. Taipamine

Eesti: *Halb pea, head jalad.*

Hiina: *Hoop kepiga otse pähe ja vali karje.*

Eesti vanasõna viitab sellele, et unustamine toob kaasa füüsiliselt ebavajaliku lisapingutuse. Midagi unustades või midagi läbi mõtlemata sooritades tuleb teha topelt tööd. Reeglina on see õrnalt ironiline vanasõna, mis lisab õppetunnile vürtsi, et tuleb olla tähelepanelik ja mõttega asja juures.

Hiina vanasõna on sügavalt ajalooline, mis tuleneb zen-budismist. See sümboliseerib ootamatut valgustumist. Zen-õpetajad kasutasid keppiga löömist selleks, et õpilased väljuksid mõtete segaduses. See pole seotud vägivallega, vaid järsult ehmatava õpetusmeetodiga. Samuti võib seda nimetada šokiteraapiaks.

Kokkuvõte

Võrdlev analüüs näitab, et eesti vanasõnade näol on tegemist õpetajatega, kes õpetavad inimest olema töökam, hoolsam ja ratsionaalsem. Nad õpetavad elus hakkama saamist (kuidas jõuad sabani ehk tulemuseni). Hiina vanasõnade näol on tegemist filosoofidega, kes kutsuvad üles eneseanalüüsile, vaimsele tasakaalule või vaimsele ärkamisele. Idamaised vanasõnad õpetavad maailma mõtestama (kuidas näha kallast). Mõlemat vanasõna ühendab *pea*, mis sümboliseerib mõtlemist, hoiakuid ja kutsub üles targalt käituma. Samuti ilmneb siin, et kui *peaga* on kõik korras, siis on võimalik lahendada probleemid ja eluga edasi minna. Mõlemad kultuurid nõustuvad, et probleeme pole võimalik lahendada väljaspool iseennast asuvast olukorrast, vaid

alustada tuleb *peast* – olgu see siis funktsionaalne või süsteemne mõtlemine, meeleparandus või parem keskendumine.

2.3. Suu/keel

Suu on inimese organ, läbi mille ta saab hingata, süüa ja ennast väljendada. Samuti näitab *suu* meie sisemaailma. See, mida inimesed ütlevad, see peegeldab nende mõtteid ja tundeid.

Allolevas tabelis nr 13 on välja toodud vanasõnade andmebaasidest leitud vanasõnad.

Tabel 13. *Suu/keel*

TEMAATIKA	EESTI	HIINA
Ausus	<i>Suu on südame mõõt</i>	<i>Suu ei varja südant</i>
Ettevaatus	<i>Libe keel, tige meel</i>	<i>Suu kaudu siseneb haigus ja suust väljub õnnetus</i>
Tegevus vs jutt	<i>Suu teeb suure linna, käed ei tee kärbse pesagi</i>	<i>Oma asju ajades hoia suu kinni</i>
Enda eest seismine	<i>Keeletu peab vedama, mis meeletu peale paneb</i>	<i>Nina alla kasvab suu</i>
Hoiatus	<i>Keel on inimese kõige suurem vaenlane</i>	<i>Hoia suu kinni ja keel sügaval peidus, siis oled igal pool kaitstud ja kindlas kohas</i>

2.3.1. Ausus

Eesti: *Suu on südame mõõt.*

Hiina: *Suu ei varja südant.*

Need mõlemad vanasõnad on oma olemuselt identsed, kus keskseks sümboliks on süda. Eesti vanasõna viitab sellele, et kui inimene kuulab kellegi juttu, siis ta saab mõõta teise inimese väärtust, headust, kurjust, kadedust jne. Samuti sellele, et kui inimese südametunnistus on puhas, siis on tema jutt aus. Eesti vanasõna on hoiatav, et tuleb oma jutuga ettevaatlik olla, sest sõnad näitavad inimese tõelist loomust.

Hiina vanasõnas tähistab sümbol *xīn* nii südant kui ka meelt. See vana viitab sellele, et midagi varjata on võimatu. Isegi kui inimene üritab midagi varjata või valetada, siis *suu* ikkagi reedab lõpuks teda ehk süda tuleb läbi *suu* välja. Inimene tahab endast head muljet jätta, ent tema sõnavalik ja hääle toon reedavad tema kavatsused. See viitab sisemisele konfliktile, mil inimene räägib midagi sellist, mis pole kooskõlas tema südamega, siis see on teistele inimestele

märgata.

Kui eesti vanasõna viitab *suule* kui tööristale, millega saab hinnata inimese sügavust ja ausust, siis hiina vanasõna viitab selle, et *suu* on kui uks, mida pole võimalik sulgeda.

2.3.2. Ettevaatus

Eesti: *Libe keel, tige meel.*

Hiina: *Suu kaudu siseneb haigus ja suust väljub õnnetus.*

Eesti vanasõna viitab teise isiku hindamisele. *Keel* sümboliseerib liiga sõbralikku ja valelikku juttu, mis on ehk liiga hea, et tõsi olla. *Tige meel* viitab inimese varjatud sisule. Vanasõna hoiatab selle eest, et liiga ilusa jutu taga on peidus kadedus ja vaenulikkus.

Hiina vanasõna viitab kahele universaalsele õpetusele. Lause esimene pool viitab praktilisele nõuandele hügieeni osas ja toitumise kohta, et see mida inimene esisse sööb, peab olema puhas. Teine pool viitab sellele, et kontrollimatu rääkimine, kuulujutud ja solvangud on peamine põhjus, miks inimesed satuvad halbadesse olukordadesse. Hiina vanasõna näitab seda, et *suu* on nagu värav, mida tuleb valvata mõlemalt poolt.

Eesti vanasõna õpetab meid märkama ja vaatlema inimesi, mida ja kuidas nad räägivad ja et see võib ohtlik olla. Hiina vanasõna viitab selle, kuidas sellist ohtu vältida.

2.3.3. Tegevus vs jutt

Eesti: *Suu teeb suure linna, käed ei tee kärbse pesagi.*

Hiina: *Oma asju ajades hoia suu kinni.*

Eesti vanasõna viitab arusaamale, et töö on au sees. Suur linn kirjeldab siin fantaasiais ja kärbse pesa tühisusele ja saamatusele. Vanasõna on irooniline, naeruväärustab inimest, kes oma jutuga plaane teeb, aga mitte midagi täide ei vii. Fookuses on hooplemine ja laiskus.

Hiina vanasõna on pragmaatiline ja viitab tõsiasjale, et tuleb keskenduda. Õpetab, et kui inimene tegeleb millegi olulisega, siis liigselt rääkida pole vaja. Energiat tuleb kulutada tegevusele, mitte tühja jutu ajamisele. Hiina kultuurile on omane, et väärtustatakse olukordi, kus enda plaanidest liigselt ei räägita. Räägitakse alles siis, kui tulemus on käes.

Neid kahte vanasõna võib võrrelda nagu haigust ja ravimit. Eesti vanasõna viitab sellele, et inimene on laisk (haigus) ja hiina vanasõna viitab mitte rääkimisele (ravim).

Mõlemad vanasõnad viitavad kokkuvõttes vajadusele mõista, et tõelist väärtust tuleb luua kätega, mitte *suuga*.

2.3.4. Enda eest seismine

Eesti: *Keeletu peab vedama, mis meeletu peale paneb.*

Hiina: *Nina alla kasvab suu.*

Eesti vanasõna viitab enesekehtestamisele ja vastutusele. Keeletu sümboliseerib inimest, kes ei julge enda eest seista. Meeletu sümboliseerib inimest, kes tegutseb vastutustundetult ja kasutab teisi ära. Kokku viitab *suu* vanasõnasõnas selle, et kui inimesel puudub *suu*, et enda eest seista, siis ta muutub teise inimese rumalate soovide või plaanite täitjaks, kuigi ta ise seda ei soovi.

Hiina vanasõna räägib *suu* praktilisest väärtusest. Inimestel kasvab nina all *suu*. Seda kasutades saab probleeme lahendada, enda eest seista. Inimene ei satu hätta, kui tal on *suu*, et küsida ja uurida. Vanasõna on positiivse alatooniga.

Need kaks vanasõna on omavahel tihedalt seotud ehk aktiivsus vs passiivsus. Eesti vanasõna kirjeldab kannatajat, hiina vanasõna kirjeldab aktiivset probleemide lahendajat.

2.3.5. Hoiatus

Eesti: *Keel on inimese kõige suurem vaenlane.*

Hiina: *Hoia suu kinni ja keel sügaval peidus, siis oled igal pool kaitstud ja kindlas kohas.*

Eesti vanasõna viitab, et inimese suurim vaenlane on tema *keel*, sest liigne rääkimine toob kaasa pahandusi ja õnnetusi, mida hiljem kahetsetakse.

Hiina vanasõna kõneleb samal teemal – inimene peab talitsema oma *keelt*, siis on tal kõikjal mugav ja ka ohutu olla.

Mõlemad vaatlevad *keelt* kui ohuallikat. Oma olemuselt on vanasõnad sarnased, aga eesti vanasõna on tõdemus, ning hiina vanasõna on praktiline juhend, kuidas saavutada turvalisus ja enesekindlus igas kohas.

Kokkuvõte

Kokkuvõttes võib öelda, et *suu* ja *keel* kirjeldavad laiskust, ellujäämist, õpetusi. Mõlemad kultuurid on *keele* ja *suu* osas hoiatavad: liigne rääkimine ja lobisemine teeb inimesele kahju. Eesti vanasõnad on enam seotud tööga aga ka ebaõiglusega, samas kui hiina vanasõnad õpetavad strateegiat, kuidas elus turvaliselt ja vähemate probleemidega elada.

Võrdlev analüüs näitab, et nii eesti kui hiina kultuuris võivad *suu* ja *keel* olla inimese aususe ja sisemise ilu hindamiseks. Esile kerkib, et *suud* ja *keelt* vaadeldakse kui ohuallikat, sest rääkimine toob häda kaela. Mõlemad rahvad tõdevad, et *suu* ja *keel* on võimsad tööriistad, mis valed ja mõtlematul kasutamisel toovad suurt kahju.

2.4. Süda

Süda on inimese organ, mis tagab vereringluse organismis. *Süda* on üks sügavamaid ja universaalsemaid sümboleid. *Süda* sümboliseerib tundeid, emotsioone ja elu tähendust. *Süda* on moraali ja südametunnistuse koht.

Allolevas tabelis nr 14 on välja toodud vanasõnade andmebaasidest leitud vanasõnad.

Tabel 14. *Süda*

TEMAATIKA	EESTI	HIINA
Hoiatus	<i>Mesi suus, sapp südames</i>	<i>Tunned inimest ja tema nägu, aga mitte südant</i>
Sisemaailm	<i>Silm on südame peegel</i>	<i>Armastus südames, rangus näol/karmus väljaspool</i>
Lapsed	<i>Pisike laps vajutab põlve peal, suur südame peal</i>	<i>Kui pole oma liha ja veri, siis süda ei kisu sinna poole</i>
Varanduse mõju	<i>Rahakott on rikka süda</i>	<i>Raha paneb südame liikuma</i>
Tõde	<i>Millest süda täis, sellest räägib suu</i>	<i>Kui tahad teada, mis on südames, kuula, mida räägitakse</i>

2.4.1. Hoiatus

Eesti: *Mesi suus, sapp südames.*

Hiina: *Tunned inimest ja tema nägu, aga mitte südant.*

Eesti vanasõna viitab meeldivale inimesel, kes tegelikult mõtleb ja plaanib halbu tegusid. Tegemist on hoiatava vanasõnaga. See on üles ehitatud kontrastile ehk meelega ja sapile. Vanasõna osutab konkreetselt kahepalgelisusele ja meelitamisele, mille taga on viha.

Hiina vanasõna kõneleb teadmatusesest, sest inimesed võivad teineteist kaua tunda, aga tegelikult nad ei pruugi teada, milline on kaaslaste tegelik mõttemaailm ja kavatsused. Eesti vanasõna alatoon on negatiivne, hoiatav ja hukkamõistev, hiina vanasõna alatoon seevastu tõdemus ja elutarkus. Mõlemad vanasõnad ütlevad, et ei tohi usaldada inimest vaid välimuse põhjal.

2.4.2. Sisemaailm

Eesti: *Silm on südame peegel.*

Hiina: *Armastus südames, rangus näol/karmus väljaspool.*

Eesti vanasõna osutab, et inimese *süda* on nähtav läbi silmade. Siinkohal peegel kui kujund näitab ära juba eksisteerivat olemust. Inimese sisemaailm ja headus peegelduvad silmades.

Hiina vanasõna kõneleb olukorrast, kus inimene (ema või isa) peidab range näo taha oma armastuse, mis tuleb *südamest*. Siin on sümboliks mask. Hiina kultuuris on maskil oluline roll. Vanasõna räägib otseselt distsipliini ja kasvatamise olulisusest.

Need kaks vanasõna näitavad inimeste kahte erinevat suhtumist ellu. Eesti vanasõna ütleb, et inimesele tuleb silma vaadata ja siis on võimalik näha *südan*t. Hiina vanasõna aga julgustab vaatama karmi välimuse taha, mille taga on hea ja armastav *süda*.

2.4.3. Lapsed

Eesti: *Pisike laps vajutab põlve peal, suur südame peal.*

Hiina: *Kui pole oma liha ja veri, siis süda ei kisu sinna poole.*

Eesti vanasõna sisuks on lapsevanemaks olemise mured. Kirjeldatakse erinevas vanuses lapsi, aga võrdluse ühendav lüli on *süda*. Väikese lapsega on vanemal palju füüsilist koormust. Last tuleb süles kanda, öösel ärgata. Kõik see väsitab keha ehk põlve. Põlv on selles vanasõnas keha sümbol. Lapse täiskasvanuks saades muutuvad mured hingeliseks. Lapsevanem muretseb oma lapse eest elu lõpuni.

Hiina vanasõna viitab päritolule ja bioloogilisele sidemele lapse ja vanema vahel. Hiina kultuuris on veresugulusel püha ja tähtis roll ja nii saab ainult oma lapse vastu tunda tõelist armastust ja lapse kasvamisega kaasnevat südamevalu.

Võib öelda, et hiina vanasõna näitab geneetilise sideme olemust ja olulisust, ning eesti vanasõna näitab südamesideme arengut lapse kasvamise ja vanema vahel. Pole põhjust arvata, et lapse täiskasvanuks saamine võtab ära mure või et muretsemist pole võimalik lõpetada, kuna laps on sinu enda oma.

2.4.4. Varanduse mõju

Eesti: *Rahakott on rikka süda.*

Hiina: *Raha paneb südame liikuma.*

Eesti vanasõna viitab inimesele, kelle olemus rikkuse ja rahaga muutuvad. Inimese sisemaailm ja emotsioonid on siin seotud ainult materiaalse varaga. Vanasõnal on negatiivne alatoon, kus *süda* on asendunud rahakotiga ehk rahaga. Tegemist on hukkamõistva tõdemusega

Hiina vanasõna on sarnase olemusega, kus kirjeldatakse inimese füsioloogilist reaktsiooni (*südame* liikumist), kui ta rahaga kokku puutub. Tegemist on psühholoogilise tähelepanekuga, et ahnus võib tekkida seal, kus varem oli inimesel rahu *südames*.

Tähtsuset on need kaks vanasõna peaaegu identsed, mõlemal juhul on kesksel kohal *süda*. Eesti vanasõna hoiatab rikka inimese iseloomu eest ja hiina vanasõna pigem hoiatab, et keegi pole kaitstud raha mõju eest. Mõlemad kultuurid tõdevad, et raha ja *süda* on ohtlikult seotud, ning võivad mõjutada muid iniväärtusi.

2.4.5. Tõde

Eesti: *Millest süda täis, sellest räägib suu.*

Hiina: *Kui tahad teada, mis on südames, kuula, mida räägitakse.*

Eesti vanasõna võtab siinkohal appi emotsioonid – kui teatavad teemad on inimese jaoks liigküllastunud siis nad valguvad suu kaudu välja. Siinkohal rõhutatakse spontaansust ja otsekohesust. Selles vanasõnas on keskseks tegelaseks kõneleja.

Hiina vanasõna on strateegiline nõuanne. Vanasõna õpetab olema hea ja tähelepanelik kuulaja, sest kõneleja räägib mingil hetkel oma tunnetest, mõtetest ja plaanidest. Selles vanasõnas on kuulajal keskne roll.

Eesti vanasõna näitab siin protsessi – *süda* sai täis ja kõik läks suu kaudu välja, hiina vanasõna aga tulemust: kuulad suud ja saad aru, mis on inimesel *südames*.

Kokkuvõte

Võrdlev analüüs näitab, et mõlemad rahvad suhtuvad ettevaatlikult inimese välimusse ja tegelikesse kavatsustesse. Eesti vanasõnad hoiatavad kahepalgelisuse ja meelitamise eest. Hiina vanasõnad tõdevad ka seda, et tuttava näo taga võib peituda tundmatu inimene. Mõlemad rahvad on ühel meelel raha ja rikkuse hukutavale mõjule. Kokkuvõtvalt näitab võrdlus, et eesti vanasõnad pigem väljendavad tundeid ja inimloomust, õpetavad olema siiras ja märkama headust. Hiina vanasõnad rõhutavad elutarkust, enesevalitsemist ja sisekaemust. Mõlemad kultuurid tõdevad ühiselt, et *süda* on inimese kõige haavatavam koht, samas on see ka kõige tugevam, mida suudavad väärata vaid raha ja lastega seotud mured.

2.5. Jalad

Jalad on inimesele olulised ja täidavad mitmeid erinevaid funktsioon. *Jalad* toetavad inimese füüsilist keha, võimaldavad jalutamist ja üldist liikumist. Samas ei tähenda *jalad* ainult

keha osa, vaid nad omavad ka muud sügavat tähendust. *Jalad* võivad olla stabiilsus ja elutee, aga ka vabaduse ja põgenemise tagatiseks.

Allolevas tabelis nr 15 on välja toodud vanasõnade andmebaasidest leitud vanasõnad.

Tabel 15. *Jalad*

TEMAATIKA	EESTI	HIINA
Töö	<i>Kell jalg tatsub, selle suu matsub</i>	<i>Jalg ei jää väikeseks sidumata, ametnik ei saa suureks intriige punumata ja altkäemaksu maksmata</i>
Elukogemus ja vastutus	<i>Kelle king pigistab, selle jalg valutab</i>	<i>Villid jalgadel on iseenda käidud</i>
Põhjus ja tagajärg	<i>Kui pea eksitab, siis jalg komistab</i>	<i>Kui jalg on viltu, siis on ka tee viltu</i>
Jõud ja täpsus	<i>Mida tugevamalt sa sõuad, seda kõvem on jalg</i>	<i>Sammud ei kaldu mõõdust, teod rütmist</i>
Häda	<i>Kel janu, sel jalad</i>	<i>Viimasel hetkel Buddha jalast haarama</i>

2.5.1. Töö

Eesti: *Kell jalg tatsub, selle suu matsub.*

Hiina: *Jalg ei jää väikeseks sidumata, ametnik ei saa suureks intriige punumata ja altkäemaksu maksmata.*

Eesti vanasõna viitab inimesele, kes oma tööga saavutab midagi. Siin on tähtsus püsivusel ja töökusel. Rõhuasetus on füüsilisel aktiivsusel ja tööl.

Hiina vanasõna viitab valule ja sotsiaalsele seisusele. Vanasõna pärineb ajast, mil Hiinas harrastati *jalgade* traditsioonilist sidumisega väiksemaks vormimist, sest väikest *jalga* peeti ilusaks. See oli valulik protsess, mis paljastas ebanormaalse põhjuse ja tagajärje seose: *jalgade* sidumine oli naiste vastu suunatud füüsilise väärkohtlemise vorm. Väikesed *jalad* ei olnud loomulikud, vaid kunstliku moonutuse tulemus, kuid vana ühiskond defineeris neid ilu märgina.

Vanasõna seostatakse riigiametniku karjääriga, kus kõrgemale positsioonile jõudmine on pikk ja piinarikas protsess, kus ilma intriige punumata ja altkäemaksu maksmata ei ole võimalik ametiredelil tõusta. Ametnikud, kes tõusid ametiredelil, ei teinud seda sageli mitte

võimete, vaid altkäemaksu andmisega. See lause kujutab satiirilisel ametnikkonnas esinevat nähtust, kus edutamine põhines altkäemaksu andmisel, mitte võimekusel.

2.5.2. Elukogemus ja vastutus

Eesti: *Kelle king pigistab, selle jalg valutab.*

Hiina: *Villid jalgadel on iseenda käidud.*

Eesti vanasõna räägib inimesest, kes on probleemidega kokku puutunud, ning oskab tunda sellega kaasnevat ebamugavust ja valu. Eesti vanasõna keskendub kogemusele, et valu, mida inimene tunneb, ei ole teistele nähtav, viidates asjaolule, et inimene ei saa kohut mõista teiste üle, sest ta ei tea, kaaslaste probleeme.

Hiina vanasõna keskendub põhjusele ja tagajärjele, kus inimene peab ise vastutama oma käidud tee eest, inimene on ise selle tee valinud. See hiina vanasõna näitab inimese tarkust ja käidud teed. Vanasõna on minevikku vaatlev, ta on suunatud inimese arengule ja eneseanalüüsile, sest inimene peab vaatlema oma tegusid.

Mõlemad vanasõnad kasutavad *jalga* ja *valu* sümbolina, et näidata inimese kogetut. Hiina vanasõna tõdeb enesevaatlust, süüdi ja kogemust. Eesti vanasõna on oma olemuselt privaatne ja intiimne.

2.5.3. Põhjus ja tagajärg

Eesti: *Kui pea eksitab, siis jalg komistab.*

Hiina: *Kui jalg on viltu, siis on ka tee viltu.*

Eesti vanasõna osutab, et kui inimene ei mõte, mida ta teeb, siis peab ta rohkem kannatama ehk mõtlemisega seotud võimalikud vead toovad kaasa ebaõnnestumisi. Vanasõna õpetab olema tähelepanelik, sest mõtted peavad olema kaalutletud ja selged.

Hiina vanasõna leiab, et inimese sisemine ebakindlus toob endaga kaasa ebaõnnestumise. See vanasõna on seotud inimese teega ehk *Dao*'ga, tõdedes, et kui inimene ise ei käi ausat ja sirget teed, siis ei saa tema elu sirge olla. Hiina kultuuris on sirge *jala* sümbol ausa inimese märk.

Kummaski vanasõnas pole süüdi tee; eesti vanasõnas on süüdi pea; hiina vanasõnas komistav *jalg*. Eesti vanasõna hoiatab rumaluse eest, hiina vanasõna ebaaususe ja korruptiivsuse eest.

2.5.4. Jõud ja täpsus

Eesti: *Mida tugevamalt sa sõuad, seda kõvem on jalg.*

Hiina: *Sammud ei kaldu mõõdust, teod rütmist.*

Eesti vanasõna fookuses on jõud ja vastupidavus ning oluline on praktiline ja intensiivne töötamine. Kõva *jalg* sümboliseerib inimese vankumatust ja kindlat meelt, kutsudes üles rohkem jõudu rakendama.

Hiina vanasõna rõhutab iga sammu olulisust, sest igal sammul peab olema oma kindel dünaamika ja rütm. See vanasõna viitab ka täpsusele ja vormi olulisusele, kutsub üles enesedistsipliinile, sest inimese tegevus peab olema ideaalses rütmis.

Eesti vanasõna rõhutab sisemise jõu suurenemise ja kasvamise olulisust, hiina vanasõna väliseid tegevusi. Pannes kokku kahe erineva vanasõna isikud, saame täiusliku tegutseja.

2.5.5. Häda

Eesti: *Kel janu, sel jalad.*

Hiina: *Viimasel hetkel Buddha jalast haarama.*

Eesti vanasõna teemaks on inimene, kellel on midagi vaja ja ta on sunnitud olukorra lahendamiseks midagi ette võtma isiklikult. Vanasõna tunnustab tegevust ja on julgustav. Inimene kasutab oma keha, et kehalised või miks mitte ka vaimsed vajadused saaksid rahuldatud.

Hiina vanasõna viitab inimesele, kes on olnud hooletu ja jätnud asjade tegemise viimasele minutile. Vanasõna kritiseerib laiskust ja on pilkava alatooniga. Neid kahte vanasõna seob omavahel hädavajadus ja tegutsemine ehk nn viimase hetke surve. Neid seob liikumapanev jõud, ühelt poolt hädavajadus (janu või nälg), teiselt poolt päästerõngast haaramine. Kahte vanasõna eristab subjekti ja objekti erinevus: Eesti vanasõnas on see inimese enda *jalg*, hiina vanasõnas Buddha *jalg*.

Kokkuvõte

Võrdlev analüüs näitab, et *jalg* sümboliseerib eluteed, vastutust ja tehtud pingutusi. Eesti vanasõnades tuuakse välja füüsilist ja pragmaatilist tegutsemist, hiina vanasõnades aga sotsiaalset staatust ja vaimset-moraalset teekonda. *Jalg* ei ole nendes vanasõnades lihtsalt kehaosa vaid näitab inimese loomust, valikuid ja ühiskondlikku positsiooni. Eesti vanasõnades on *jalg* praktiline tööriist, millega saavutatakse konkreetne tulemus, väljendatakse isiku valu või siis rumalust *Kui pea eksitab, siis jalg komistab*. Eesti vanasõnades on tegija tugev, ning mõnikord ka rumal. Hiina vanasõnades on tegija enesesse vaatleja. Mõlemad kultuurid hindavad liikumist kui arenemise sümbolit ja rõhutavad, et iga samm, mis astutakse, jätab jälje ja kannab vastutust endas.

Kokkuvõte

Käesolev uurimistöö keskendub kehaosade – *silma, pea, suu/keele, südame ja jala* – kujutamisele eesti ja hiina vanasõnades, eesmärgiga selgitada võrdleva analüüsi abil välja, kas sarnased kehaosad sümboliseerivad erinevates kultuurides samu nähtusi ning kuidas kultuuriline ja geograafiline taust vanasõnades kajastub. Uurimuse valimisse kuulub kokku 52 vanasõna, mis on kogutud Eesti folkloristide andmebaasist ja „Hiina vanasõnade täielikust kogust“. Töö teoreetiline osa tutvustab eesti ja hiina vanasõnu ning kehastunud tunnetuse põhimõtet, mille kohaselt inimitunnetus, keel ja mõtlemine on põimunud meie kehaga, mistõttu esinevad kehaosad sümbolitena kõigis kultuurides. Uurimistöös püstitatud hüpotees leiab kinnitust, et vaatamata suurele geograafilisele kaugusele on eesti ja hiina vanasõnades märkimisväärsed sisulisi ja kujundlikke kokkulangevusi.

Kõige rohkem sarnasusi ilmnes silmaga seotud vanasõnade rühmas, kus mõlemas kultuuris mõistetakse silma kui tõe, ilu suhtelisuse, tähelepanelikkuse ja inimese sisemaailma sümbolit, mida kujutavad sarnased arusaamad silmadest kui hinge peeglist või aknast ning vahetu kogemus, kus oma silm on kuningas või üks nägemine kaalub üles sada kuulamist. Ka pea sümboliseerib mõlemas traditsioonis mõtlemist, inimese juhtimiskeskust, teadvust ja elutarkust, kusjuures hall või valge pea viitab mõlemas kultuuriruumis väärikale vanadusele ja pikaealisusele. Suu ja keele puhul on mõlema rahva pärimuses kesksel kohal hoiatused liigse või kontrollimatu rääkimise eest, kuna sõnad peegeldavad inimese tegelikkuse sisemust ning suu kaudu on võimalik endale suurt kahju või õnnetust kaela tõmmata. Sarnasusi leidub ka jalgade kujutamises, kus füüsiline liikumine ja jalgade tervis seotakse otseselt inimese elutee, töökuse ning oma tegude eest vastutamise ja tagajärgede kandmisega.

Hoolimata algsest loogikast ja inimeste elukogemusest, toob võrdlev analüüs selgelt esile kultuurilisest taustast, usunditest ja ajalooast tulenevad spetsiifilised erinevused. Eesti vanasõnad kalduvad olema pragmaatilisemad, ratsionaalsemad, igapäevase töö ja looduskeskkonnaga seotud ning eeskätt moraliseerivad, paljastavad või hoiatavad, suunates inimest olema töökam, hoolsam ja ratsionaalsem. Hiina vanasõnad seevastu kannavad endas konfutsianistlikku, taoistlikku ja budistlikku filosoofilist mõttelaadi, olles suunatud pigem enesetäiendamisele, vaimsele tasakaalule, meeleparandusele ja vaatenurga muutmisele. Lisaks peegeldub erinevus kunstilises vormis: kui eesti vanasõnad kasutavad sageli talupojatarkusel põhinevaid ja loomadega seotud võrdlusi, siis hiina vanasõnad sisaldavad sagedamini poetilisi allegooriaid, arvulisi kontraste, kaheosalisi vaimukaid mõistatusi või otseseid viiteid ajaloolistele kangelastele, klassikalisele kirjandusele ja mütoloogiale. Kokkuvõttes tõestab

uurimus, et kehaosad toimivad sarnaste kultuuriülestõ sümboolitena, kuid kultuuriline taust määrab selle, kas kehalist sümboolit kasutatakse moraaliõpetusena või filosoofilise õpetusena.

Kirjandus

- Aja-Valuiskihh, Liina. 2014. Hiina vanasõnad õnnest ja õnnetusest eesti vanasõnade võrdluses. Tallinna Ülikool, humanitaarteaduste instituut. Bakalaureusetöö. <https://www.etera.ee/zoom/1792/view>. (12.05.2026).
- Eesti vanasõnad* I–IV. 1980–1988. Toimetanud A. Krikmann ja I. Sarv. Koostanud A. Hussar, A. Krikmann, E. Normann, V. Pino, I. Sarv, R. Saukas. Tallinn: Eesti Raamat.
- Folklore 2026. Eesti folkloori server. <http://www.folklore.ee>. (19.05.2026).
- Gibbs, Raymond W. *Embodiment and Cognitive Science*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Grotjahn, Rüdiger, & Grzybek, Peter. (2000). Methodological Remarks on Statistical Analyses in Empirical Paremiology. *Proverbium*, 17, 121–132.
- Hussar, Anne, Arvo Krikmann & Ingrid Sarv. 1984. *Vanasõnaraamat*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Kaplinski, Jaan. 1997. Vanu hiina laule. *Looming* 81(9). 1214–1226. https://sisu.ut.ee/wp-content/uploads/sites/93/kaplinski_j_vanu_hiina_laule_looming_1997_nr_9.pdf. (12.05.2026).
- Krikmann, Arvo. 1997. *Sissevaateid folkloori lühivormidesse I*. Tartu: Tartu Ülikool. <https://www.folklore.ee/~kriku/PARINTRO/Parintro.pdf>. (12.05.2026).
- Krikmann, Arvo 1999. *Sissevaateid vanasõnade semantikasse*. Eesti Kirjandusmuuseum. <https://www.folklore.ee/~kriku/RETSEM/retsem1.htm>. (20.05.2026).
- Marand, Nahid Djalili, Sharareh Chavoshian & Mahbobeh Amini. 2023. The Human Body in Proverbs and Interpretations: A Comparative Study of French and Persian. *Language Related Research* 14(4). 31–61.

- Mieder, Wolfgang 2008. *Proverbs Speak Louder Than Words: Folk Wisdom in Art, Culture, Folklore, History, Literature, and Mass Media*. New York: Peter Lang.
- Mieder, Wolfgang. 2020. „No body is perfect“: Somatic aspects of modern American proverbs. *Naučný žurnál* 1. 4–20.
- Norrick, Neal R. 2014. Subject area, terminology, proverb definitions, proverb features. – *Introduction to Paremiology: A Comprehensive Guide to Proverb Studies*. Toim Hrisztalina Hrisztova-Gotthardt, Melita Aleksa Varga. Berlin–Boston: De Gruyter, lk 7–27.
- Paul, Toomas. 2010. Piibli mõjust eesti keelele, 3. osa. *Eesti Kirik*, 09.02. <https://eestikirik.ee/piibli-mojust-eesti-keelele-3-osa>. (11.05.2026).
- Permyakov, Grigori L. (1979). *From proverb to folk-tale: Notes on the general theory of cliché*. Nauka.
- Sõnaveeb 2026. EKI keeleportaal. Eesti Keele Instituut. <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/vanasõna/1/est>. (18.05.2026).
- Taylor, Archer. 1931. *The Proverb*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Wen, Ruizheng (温瑞政). 2004. *中国谚语大全*. [Hiina vanasõnade täielik kogu.] Shanghai: 辞书出版社 (Cishu kirjastus).
- Xia, Zhengnong (夏征农) & Zhili Chen (陈至立) (toim). 2009. *辞海*. [Sõnameri.] Shanghai: 辞书出版社 (Cishu kirjastus).

Proverbs Related to Body Parts in Estonian and Chinese. Summary

This research focuses on the representation of body parts—specifically the eye, head, mouth/tongue, heart, and foot—in Estonian and Chinese proverbs, aiming to determine through comparative analysis whether identical body parts symbolize the same phenomena across different cultures, and how cultural and geographical backgrounds are reflected in these proverbs. The research sample comprises a total of 52 proverbs collected from the database of Estonian folklorists and the "Complete Collection of Chinese Proverbs." The theoretical framework of the thesis is based on paremiology and the principles of embodied cognition, according to which human cognition, language, and thought are inextricably intertwined with the body, leading to the occurrence of body parts as symbols in all cultures. The hypothesis proposed in this study is confirmed, demonstrating that despite the vast geographical distance, there are remarkable substantive and figurative correspondences between Estonian and Chinese proverbs.

The highest number of similarities emerged within the group of proverbs related to the eye, where both cultures understand the eye as a symbol of truth, the relativity of beauty, attentiveness, and the inner world of a person. This is illustrated by shared notions of the eyes as the mirror or window of the soul, as well as the supremacy of direct experience, encapsulated in expressions like "one's own eye is king" or "seeing once is better than hearing a hundred times." In both traditions, the head symbolizes thinking, the human control center, consciousness, and wisdom, with a gray or white head indicating dignified old age and longevity in both cultural spaces. Regarding the mouth and tongue, warnings against excessive or uncontrolled speech hold a central place in the folklore of both nations, as words reflect a person's true inner self, and the mouth can bring great harm or misfortune upon oneself. Similarities are also found in the depiction of feet, where physical movement and the health of the feet are directly linked to a person's life path, diligence, and accountability for one's actions and their consequences.

Despite the common underlying logic and human life experience, the comparative analysis clearly highlights specific differences arising from cultural background, religions, and history. Estonian proverbs tend to be more pragmatic, rational, and connected to daily work and the natural environment; they are primarily moralizing, revealing, or cautionary, guiding individuals to be more industrious, diligent, and rational. In contrast, Chinese proverbs embody a profound Confucian, Taoist, and Buddhist philosophical mindset, focusing rather on self-cultivation, spiritual balance, repentance, and shifting one's perspective. Furthermore, this

divergence is reflected in their artistic form: while Estonian proverbs frequently utilize animal-related comparisons based on peasant wisdom, Chinese proverbs more commonly feature poetic allegories, numerical contrasts, two-part witty riddles, or direct references to historical heroes, classical literature, and mythology. In conclusion, the study proves that body parts function as similar cross-cultural symbols, but the cultural background ultimately determines whether a bodily symbol is employed as a moral lesson or a philosophical teaching.

爱沙尼亚语和汉语中与身体部位名称相关的谚语

本研究聚焦于爱沙尼亚语和汉语谚语中身体部位——具体包括眼、头、嘴/口/舌、心和脚——的意象塑造，旨在通过对比分析，探究相同的身体部位在不同文化中是否象征着相同的现象，以及文化和地理背景如何映射在谚语之中。研究样本共包含 52 条谚语，分别收集自爱沙尼亚民俗学家数据库和《中国谚语大全》。本论文的理论框架基于谚语学和具身认知 (embodied cognition) 的基本原理。根据具身认知理论，人类的认知、语言和思维与我们的身体存在着不可分割的交织关系，因此身体部位作为象征符号存在于所有文化之中。研究证实了本文所提出的假设，即尽管地理距离遥远，爱沙尼亚语和汉语谚语在实质内容和形象塑造上仍存在着显著的契合与对应。

在与“眼”相关的谚语组中，展现出的相似之处最为显著。在两种文化中，“眼”都被理解为真理、美的相对性、警惕性以及人的内心世界的象征。两者的共通观念对此进行了生动的诠释，例如将眼睛视为心灵的镜子或窗户，爱沙尼亚谚语中的“自己的眼睛是国王”和汉语中的“百闻不如一见”。在两种传统中，“头”都象征着思考、人控制力、意识和生活智慧的中心，其中“白发”或“白头”在两种文化语境中均指向尊贵的晚年和长寿。关于“口”和“舌”，至于嘴和舌头，两种文化都告诫人们要避免言语过多或失控，因为言语反映了人的真实内心，而且言语可能会给自己带来巨大的伤害或不幸。在对“脚”的描绘中也存在相似性，身体的移动和双脚的健康被直接同个人的生命历程、勤劳刻苦，以及对自身行为负责并承担后果紧密联系在一起。

尽管存在着共通的底层逻辑和人类生活经验，对比分析仍清晰地揭示了因文化背景、宗教信仰和历史进程而产生的显著差异。爱沙尼亚谚语倾向于更加务实、理性，与日常劳动和自然环境息息相关，且主要带有道德教化、启示或警示的功能，引导人们变得更加勤劳、努力和理性。相反，中国谚语蕴含着深厚的儒、道、释（佛教）哲学思想，更多地指向自我修养、精神平衡、忏悔和视角的转变。此外，这种分歧也体现在艺术形式上：爱沙尼亚谚语经常使用基于农民智慧的、与动物相关的比喻；而中国谚语则更频繁地包含诗意的寓言、数字的对比、生动的歇后语，或直接引用历史英雄、古典文学和神话传说。总而言之，本研究证明了身体部位充当着相似的跨文化象征意义，但文化背景最终决定了某一身体象征是被用作世俗的道德教化，还是深奥的哲学启迪。

Lisa 1. Valimik eesti vanasõnu koos tähendusega. Tabelid 1–5

Tabel 1. Silmad

VANASÕNA	TÄHENDUS
<i>Hirmul on suured silmad</i>	Arg ja kartlik inimene kujutab ohtu oluliselt suuremana kui see tegelikult on
<i>Teise silma näed pindu, oma silma ei näe palki</i>	Inimene näeb teiste juures vigu, aga enda eksimusi ja vigu ta ei märka
<i>Ilu on vaataja silmades</i>	Ilu arusaam on personaale ja subjektiivne. See, mis ühe jaoks on ilus, ei ole teise silmis
<i>Silmad olgu ikka ees ja taga</i>	Inimene peab igas olukorras olema tähelepanelik ja ettevaatlik, sest oht võib kõikjalt tulla
<i>Silmad on hinge peegel</i>	Inimese pilk väljendab tema tõelist olemust, iseloomu ja tundeid. Seda, mida sõnadega varjata ei saa
<i>Oma silm on kuningas</i>	Inimese enda kogemus ja vahetu millegi nägemine on kindlaim kui see, kui kuulda teiste räägitud

Tabel 2. Pea

VANASÕNA	TÄHENDUS
<i>Hakka peast kinni, siis jõuad sabani</i>	Töö tegemist tuleb alustada kõige olulisemats, siis jõuab ka lõpuni
<i>Kuidas pea, nõnda kübar</i>	Väline tulemus, vastab alati selle tegijale
<i>Kassi pea, koera mõte</i>	Sisemine ebakõla, kaootiline tegevus ja ebajärjekindlus
<i>Halla pea on vanaduse kroon</i>	Väärikas ja austusväärne ütlus eakate kohta
<i>Halb pea, head jalad</i>	Hajameelsuse ja mõtlematuse tagajärjed

Tabel 3. Suu

VANASÕNA	TÄHENDUS
<i>Suu on südame mõõt</i>	Inimese räägitav jutt ja sõnavalik peegeldavad tema sisemust ja olemust
<i>Libe keel, tige meel</i>	Hoiatab kahepalgisuse ja silmakirjalikkuse eest
<i>Suu teeb suure linna, käed ei tee kärbse pesagi</i>	Inimene räägib palju, aga tegema ei hakka midagi, Pole tulemusi
<i>Keeletu peab vedama, mis meeletu peale paneb</i>	Inimene, kes ei suuda enda eest seista, peab taluma rümata inimese rumalaid ülesandeid
<i>Keel on inimese kõige suurem vaenlane</i>	Mõtlematud sõnad toovad endaga kaasa suuri probleeme

Tabel 4. Süda

VANASÕNA	TÄHENDUS
<i>Mesi suus, sapp südames</i>	Kirjeldab inimest kes on kahepalgeline ja salakaval
<i>Silm on südame peegel</i>	Inimese pilk ja silmavaade näitavad, kes ta tegelikult on
<i>Pisike laps vaeotab põlve peal, suur südame peal</i>	Väikese lapse puhul on mured füüsilised, aga täiskasvanud lapse puhul on mured hingelised
<i>Raha kott on rikka süda</i>	Inimene, kes peab oluliseks materiaalseid väärtusi vaimsetele väärtustele
<i>Millest süda täis, sellest räägib suu</i>	Viitab inimesele, kelle tunded ja mõtted, mis peidus on, tulevad varem või hiljem välja

Tabel 5. Jalad

VANASÕNA	TÄHENDUS
<i>Kell jalg tatsub, selle suu matsub</i>	Iseloomustab inimest, kes teeb palju tööd, selle on alati söögilaual söök olemass
<i>Kelle king pigistab, selle jalg valutab</i>	Kirjeldab isiklikku muret ja valu
<i>Kui pea eksitab, siis jalg komistab</i>	Vaimne viga toob kaasa füüsilise pingutuse või valu
<i>Mida tugevamalt sa sõuad, seda kõvem on jalg</i>	Iga raske pingitus viib eesmärgini läbi vaimse ja füüsilise karastumise
<i>Kel janu, sel jalad</i>	Midagi soovides peab ise pingutama

Lisa 2. Valimik hiina vanasõnu koos transkriptsiooni, tõlke ja tähendusega.

Tabelid 6–10

Tabel 6. Silmad

TRANSKRIBTSIOON + HIEROGLÜÜFID	TÕLGE	TÄHENDUS
<i>Bù jiàn qián bù yǎn kāi</i> 不见钱不眼开	<i>Kui raha ei näe, siis silmad ei ole avatud</i>	Inimene, kes on ahne ja kelle silmad lähevad raha nähes suureks
<i>Yù dé tiān xià níng, dāng</i> <i>bá yǎn zhōng dīng</i> 欲得天下宁，当拔眼中钉	<i>Kui tahad maailmas rahu, pead välja tõmbama naela enda silmast</i>	Rahu ja stabiilsuse saavutamiseks tuleb kõigepealt eemaldada enda sees olev okas
<i>Qíng rén yǎn lǐ chū xī shī</i> 情人眼里出西施	<i>Armunu silmis on ka tavaline inimene kaunis Xishi</i>	Armastus paneb inimese oma partnerit kaunimana nägema
<i>Yuān jiā xiāng jiàn, fèn</i> <i>wài yǎn míng</i> 冤家相见，分外眼明	<i>Kui vaenlased kohtuvad, on nende pilgud eriti teravad</i>	See tähendab, et vihkamise tõttu tunneb vaenlase kohe ära
<i>Yǎn jīng shì xīn líng de</i> <i>chuāng hù</i> 眼睛是心灵的窗户	<i>Silmad on hinge aknad</i>	Silmad väljendavad inimese mõtteid ja tundeid
<i>Bǎi wén bù rú yī jiàn</i> 百闻不如一见	<i>Sada korda kuulda ei ole nii hea kui üks kord näha</i>	See tähendab, et see, mida sa oma silmaga näed, on palju täpsem ja usaldusväärsem kui see, mida sa teistelt kuuled

Tabel 7. Pea

TRANSKRIBTSIOON + HIEROGLÜÜFID	TÕLGE	TÄHENDUS
<i>Huí tóu shì àn</i> 回头是岸	<i>Pööra pead ja kallas ongi seal</i>	Paranda meelt, pöördu tagasi õigele teele
<i>Yuān yǒu tóu, zhài yǒu zhǔ</i> 冤有头，债有主	<i>Ebaõiglusel on pea, võlal on peremees</i>	Väljendab vastutuse ja õigluse printsiipi
<i>Tóu fa hú zi yī bǎ zhuā</i> 头发胡子一把抓	<i>Haarama juustest ja habemest korraga ühe peoga</i>	Inimene üritab tegeleda kõigega korraga, suutmata olulist ebaolulisest eristada
<i>Bái tóu xié lǎo</i> 白头偕老	<i>Valge peani üheskoos vananeda</i>	Tähistab truudust ja armastust, mis kestab surmani
<i>Dāng tóu bàng hè</i> 当头棒喝	<i>Hoop kepiga otse pähe ja vali karje</i>	Eesmärk on ehmatada õpilane vaimsest uinakust, et saavutada valgustumine

Tabel 8. Suu ja keel

TRANSKRIBTSIOON + HIEROGLÜÜFID	TÕLGE	TÄHENDUS
<i>Zuǐ bù mǎn xīn</i> 嘴不瞒心	<i>Suu ei varja südant</i>	Suu ja süda on kooskõlas
<i>Bìng cóng kǒu rù Huò cóng kǒu chū</i> 病从口入，祸从口出	<i>Suu kaudu siseneb haigus ja suust väljub õnnetus</i>	Hoia oma keelt, et säästa end jamadest
<i>Bù gān jǐ shì xiū kāi kǒu</i> 不干己事休开口	<i>Oma asju ajades hoia suu kinni</i>	Ära sekku asjadesse, mis sind ei puuduta

<i>Bí zǐ dǐ xià zhǎng zhe zuǐ</i> 鼻子底下长着嘴	<i>Nina alla kasvab suu</i>	Kui sa midagi ei tea, siis küsi – sul on ju suu selleks nina all olemas
<i>Bì kǒu shēn cáng shé, ān shēn chù chù láo</i> 闭口深藏舌，安身处处牢	<i>Hoia suu kinni ja keel sügaval peidus, siis oled igal pool kaitstud ja kindlas kohas</i>	Kui sa ei räägi liiga palju ega levita kuulujutte või kriitikat, väldid sa konflikte ja ohte

Tabel 9. Süda

TRANSKRIBTSIOON + HIEROGLÜÜFID	TÕLGE	TÄHENDUS
<i>Zhī rén zhī miàn bù zhī xīn</i> 知人知面不知心	<i>Inimese nägu sa tead, aga tema südant mitte</i>	Inimese välimus on petlik
<i>Ài zài xīn lǐ, hěn zài miàn pí</i> 爱在心里，狠在面皮	<i>Armastus südames, rangus näol / karmus väljaspool</i>	Kurja või range ilme taga võib peituda suur armastus
<i>Bù shì gǔ xuè bù lián xīn</i> 不是骨血不连心	<i>Kui pole oma liha ja veri, siis süda ei kisu sinna poole</i>	Veri on paksem kui vesi
<i>Cái dòng rén xīn</i> 财动人心	<i>Raha paneb südame liikuma</i>	Raha võib liigutada ja ahvatleda inimeste südameid. Viitab raha tohutule külgetõmbele
<i>Yù zhī xīn fù shì, dàn tīng kǒu zhōng yán</i> 欲知心腹事，但听口中言	<i>Kui tahad teada, mis on südames, kuula, mida räägitakse</i>	Inimese tegelikud mõtted, tunded ja iseloom paljastavad end tema kõne kaudu

Tabel 10. Jalad

TRANSKRIBTSIOON + HIEROGLÜÜFID	TÕLGE	TÄHENDUS
<i>Jiǎo bù chán bù xiǎo guān bù chán bù dà</i> 脚不缠不小 官不缠不大	<i>Jalg ei jää väikeseks sidumata, ametnik ei saa suureks intriige punumata ja altkäemaksu maksmata</i>	Ilma vaeva nägemata, surveta või sekkumiseta ei saavutata soovitud tulemust ega kõrget staatust
<i>Jiǎo shàng de pào, zìjǐ zǒu de</i> 脚上的泡, 自己走的	<i>Villid jalgadel on iseenda käidud</i>	Inimene vastutab ise oma tegude tagajärgede eest
<i>Jiǎo wāi lùzǐ xié</i> 脚歪路子斜	<i>Kui jalg on viltu, on ka tee kõver</i>	Põhjuse ja tagajärje seost iseloomu ja käitumise vahel
<i>Bù bù lí chǐ cùn, xíng dòng bù chā bǎn yǎn</i> 步不离尺寸, 行动不差板眼	<i>Sammud ei kaldu mõõdust, teod rütmist</i>	Äärmist täpsus, korrektsus ja reeglitest kinnipidamine
<i>Lín shí bào fó jiǎo</i> 临时抱佛脚	<i>Viimasel hetkel Buddha jalast haarama</i>	Inimene ei tee ettevalmistusi õigel ajal, vaid hakkab tegutsema viimasel minutil

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Yutao Ma,

1) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Kehaosade nimetustega seotud vanasõnad eesti ja hiina keeles“, mille juhendajad on Maarika Teral ja Li Haozhen, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2) annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

3) olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

4) kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

/digiallkirjastatud/

20.05.2026